

А. ШАИГ

НАҒЫЛЛАР

Азәрбайчан ЛККИ МК
Ушаг вә Көнчләр Әдәбийяты
Нәшрийяты
Баки — 1945

84(5Aze)-5
Ш 16

АБДУЛЛА ШАИГ

894.3621-93

Ш-16

НАҒЫЛЛАР

Ф. Көчәртә адина
Азәрбайчан Дөвләт Урағ
КІТАВХАНАСИ
INV. № 58846

01946

М. Р. АХУНДОВ адына
Азәрбайчан Республика
Үмуми Китабханасы
Инв. № 34342-8

АЗӘРБАЙЧАН ЛККИ МК
УШАГ ВӘ КӨНЧЛӘР ӘДӘБИЯТЫ НӘШРИЯТЫ
Баки—1945

Ушаглар.

Бу китаб хошунуза кэлдими?
Сизи бурада даһа чох марагландыран нә
олду?

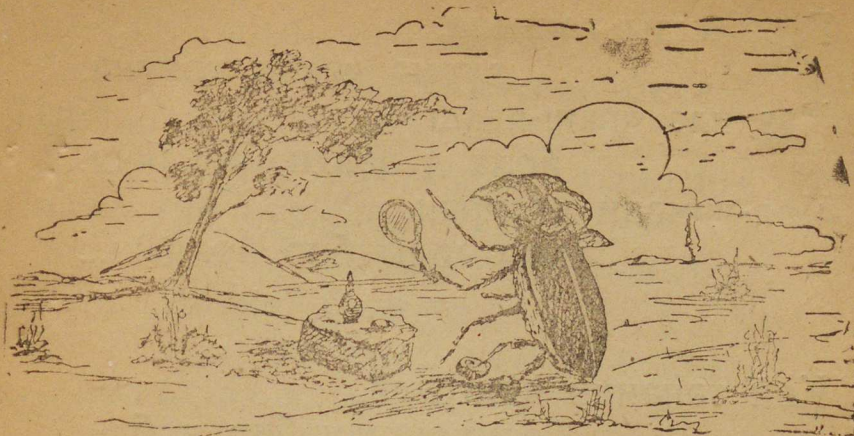
Бу китаб һаггында өз фикринизи бизә
язын.

Мәктубурузда үнванынызы, ад вә фами-
лиянызы, яшынызы вә һансы синифдә оху-
дуғунузу кәстәрин.

Бизим үнванымыз: Баки, Фиолетов күчә-
си, № 8.

Ушаг вә Кәнчләр Әдәбийяты Нәшрийяты.

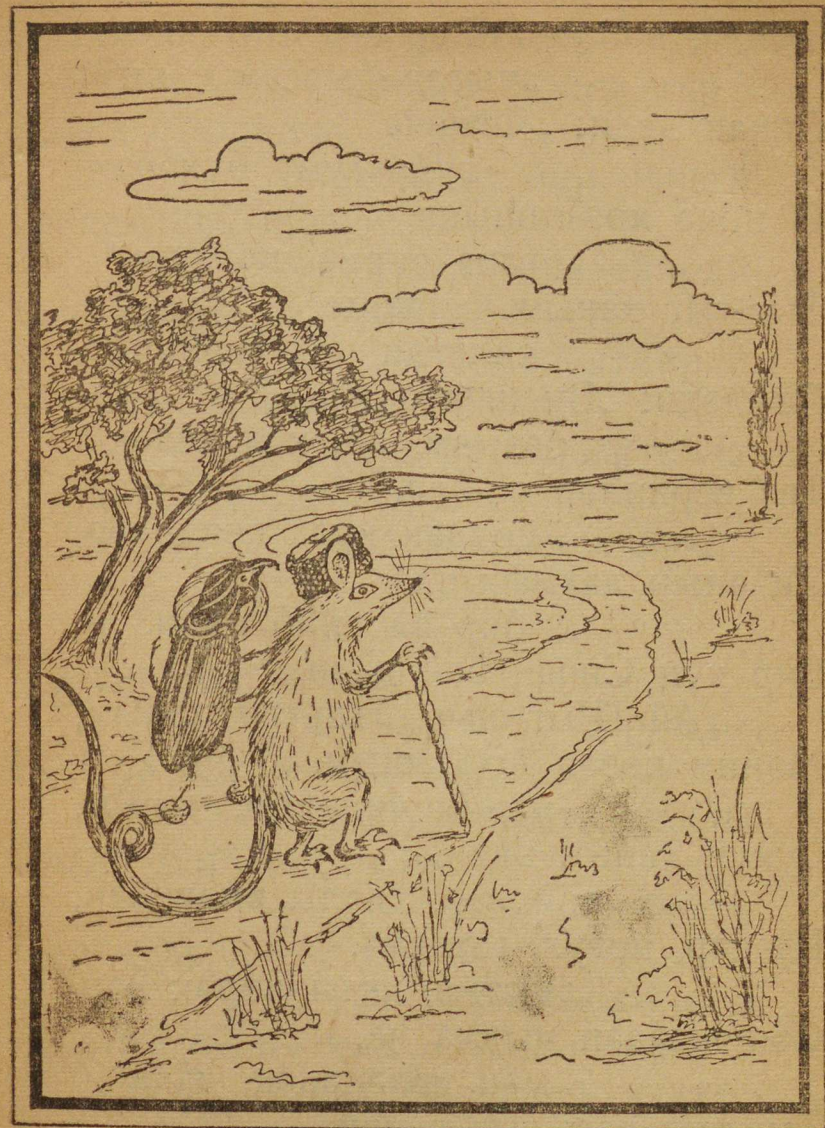
АЗ ЯШЛЫ УШАГЛАР ҮЧҮН

ТЫГ-ТЫГ ХАНЫМ

Ушаглар, кәлин, сизә
сөйләйим бир һекайәт:
Дозангурду эдирди
ялгызлыгдан шикайәт.
Соған габыгларындан
бир чадра тикди, шыг-шыг!
Фындыг габыгларындан
чарыг кейинди, тыг-тыг!
Әтир вурду башына,
бәзәк верди өзүнә;

Тыг-тыг ханым кедирди
архасына бахмадан;
Бирдән онун йолуну
кәсди бығлы бир сичан.
Гаршысында шөнкәди,
гулағыны дикләди,
Ширин-ширин дил ачды,
она белә сөйләди:
„Сачы узун Сурай ханым,
Бойну узун Бурай ханым,
Сығал вериб гара телә...
Көзәл ханым, һара белә?..“
Бу сөз она хош кәлди,
ачды тез яшмағыны,
Чадрасыны елләтди,
ойнатды башмағыны;
Деди: „Ялгызлыг сыхыр
мәни, көзүм Сичан бәй,
Өзүмә лайиг йолдаш
ахтарыб тапам кәрәк!“
Сичан деди: „Мән кими
яхшы йолдаш тапылмаз!
Кәл бир ердә яшаяг,
дамағы чағ, кейфи саз“.
Деди: „Сәнә сөзүм йох,
анчаг баша сал мәни.“

Сөйлә, нәйлә дөйәрсән
ачыгландырсам сәни?"
Сичан деди: „Явашча
гуйруғуму бүкәрәм,
О инчә көз-гашына
гара сүрмә чәкәрәм!“
Тыг-тыг ханым чадраны
елләтди чох севинчәк,
Сөйләди: „Бу шәртә мән
разыям, ди, кәл кедәк!“
Тез вердиләр әл-әлә,
йолдан ираг кечдиләр,
Сичанын дахмасында
бир ай ейиб ичдиләр.
Бир күн Сичан бәй деди:
„Ай Шыг-шыг, Тыг-тыг ханым,
Мәним көзәл йолдашым,
мәним чийәрим, чаным,
Букүн ханын эвиндә
той вар, дадлы емәк вар,
Шәкәр, ноғул, гатлама,
фәтир, яғлы чөрәк вар.
Сән ювадан чыхма һа,
мән кәләнәдәк, даян!..“
Тыг-тыг разылыг верди...
дүзәлди йола сичан.

Севинчәк, хан эвинә
кедирди йорға-йорға,
Сарая етишинчә,
сыхылды бир бучаға.
Гатламаны, ноғулу
хырт-хырт илә ейирди,
Бығларыны силәрәк
өз-өзүнә дейирди:
„Тыг-тыг ханым ялгыздыр,
онсуз һарамдыр емәк,
Бу ноғулдан, шәкәрдән
она апарым кәрәк!..“

* *
*

Дозангурду ювада
ялгыз галыб дарыхды.
Һәм дә бир аз сусузду,
дурду, ювадан чыхды,
Кәлди бир йол ағзына,
бахды оян-буяна,
Бир чухурда су көрүб
Тыг-тыг янашды она,
Әйилиб су ичәндә,
бирдән дүшдү чухура;
Көрдү ки, лап боғулур,
әл атды ора-бура,

Судан чыха билмәди,
бағырды: „Ай-вай, көмәк!..“
Анчаг онун сәсини
эшитмәди Сичан бәй...
Көрдү кәлир атлылар,
ширин сөһбәт эдирләр,
Батыб гызыл-күмүшә,
хан эвинә кедирләр.
Чухурда, су ичиндә
онун һалы ағырды,
Бирдән уча сәс илә
атлылары чағырды:
„Тарап-туруп атлылар,
Атлары ганатлылар!
Хан эвинә кедәрсиз,
Сичан бәйә дейәрсиз:
Сачы узун Сурай ханым,
Бойну узун Бурай ханым
Дүшүбдү су чухуруна,
Тез өзүнү етир она!“
Атлылар һәр тәрәфә
дуруб диггәт этдиләр;
Көрмәдиләр бир нәфәр,
йола дүшүб кетдиләр.
Хан эвинә чатынча,
һамы атындан энди,

Долушдулар сарая,
 хан мөчлисн шәнләнди.
Һөрмәт илә отурду
 һамы гызыл күрсүйә,
Гонаглардан бириси,—
 һейрәтли ишдир,—дейә,
Сөйләди: „Биз бир йолун
 гырағындан кечәркән,
Бу сөzlәри сөйләйән
 бир сәс эшитдик бирдән:
„Тарап-туруп атлылар,
Атлары ганатлылар!
Хан эвинә кедәрсиз,
Сичан бәйә дейәрсиз:
Сачы узун Сурай ханым,
Бойну узун Бурай ханым
Дүшүбдү су чухуруна,
Тез өзүнү етир она!“
Бахдыг оян-буяна,
 диггәт этдик нә гәдәр,
Чох һейрәтли бир ишдир,
 көрүнмәди бир нәфәр...“
Эшидинчә бу сөзү,
 сичан галхды ериндән,
Деди: „Тыг-тыг ханыма
 көмәк этмәлийәм мән“.

Атды ноғул, шәкәри,
 тез чыхды о сарайдан,
Тыг-тыг ханыма тәрәф
 йорғалайырды сичан...
Ювасына чатынча,
 яхындан бир сәс кәлди,
Бу сәс онун бағрыны
 бир хәнчәр кими дәлди.
Билди Тыг-тыг ханымдыр,
 боғулуркән бағырыр,
Өз достуну дар күндә
 һарайына чағырыр.
Тез сәсинә сәс верди,
 о тәрәфә йүйүрдү,
Бир кичик көлмәчәйә
 етишинчә, нә көрдү:
Тыг-тыг ханым чухурда
 боғулур, әл-гол атыр,
Каһ чыхыр су үзүнә,
 каһ бирдән-бирә батыр...
Буну көрдү, сичанын
 дәрди башындан ашды.
Йүйүрдү, өз достуна
 белә ширин дил ачды:
— Әлини мәнә, бәстәрәчик!
— Йох, мән сәндән күстәрәчик...

Көрсә ағачда бир гуш,
Башындан ойнарды шуш.
Истәйирди явашча,
Дырмашсын о ағача,
Анчаг диши батмазды,
Әли гуша чатмазды.
Она бахдыгча ян-ян
Долурду гәлбинә ган...
Һәрдән бир шей умарды,
Көзләрини юмарды.
Көрәрди көк чүчәләр,
Фәрә, хоруз-бечәләр,
Гаршысында дәнләнир,
Чиккилдәшир, сәсләнир.
Ачаркән тез көзүнү,
Көрәрди тәк өзүнү.
Дурар, мырылданарды,
Ачығындан янарды.
Кәзәрди бош-бошуна,
Чыхарды дағ башына.
Долашарды о дағы,
Сейр әдәрди узағы.
Дәймәзди ов көзүнә,
Чыхарды чөл дүзүнә.
Һәм ач, һәм йорғун-арғын,
Нәш'әсиз, һәм дә дарғын.

Сәрилиб от ичинә,
Жирәрди я бичинә,
Тез башыны атарды,
Гыврыларды ятарды...
Бир күн о чох дүшүндү,
Гара фикрә бүрүндү.
Башы дөндү думана
Бирдән кәлди ағлына:
Яхында бир ямач вар;
Янында бир ағач вар.
Ады чинардыр, кәрәк,
Онун башында лейләк
Көрдүм бала чыхармыш,
Һәр баласы беш гарыш.
Она гурсам бир һийлә,
Бир шей кәтиррәм әлә!..
Кетди, гапды бир мышар,
Деди: „ахтаран тапар...“
Кәлди, әли чибиндә,
Дурду чинар дибиндә;
Деди: „А лейләк баба,
Көч бу ағачдан даһа!
Бу чөл, ямач, бу орман
Мәнә галмыш атамдан,
Букүн үч күндүр ачам,
Бир логмая мөһтачам.

Кәлдим, кәсим чинары,
Апарым, сатым бары!..
Эл апарды мышара,
Чәкди ону чинара.
Ағач башында лейләк
Дәриндән инләйәрәк,
Башлады ялвармаға.
Деди: „А түлкү аға,
Мәрһәмәт эт, ай аман!
Кәсмә чинары, даян!
Кәл ювамы дағытма,
Көз яшымы ахытма!
Балаларым лүмәкдир,
Ганадлары көдәкдир.
Ағач башындан ерә
Дүшсәләр, бирдән-бирә
Тәләф оларлар, көзүм;
Мән буна нечә дөзүм?!“
Түлкү деди: „Йох, олмаз,
Бир дәгигә ярамаз!“
Эл апарды мышара,
Чәкди ону чинара..
Лейләк бирдән бағырды,
Көзүндән яш яғырды.
Деди: „Аман, тәләсмә,
Даян, чинары кәсмә!“

Үч балам вар, бирини
Версәм, доюрар сәни.
Бу чинардан көтүр эл,
Түлкү баба, рәһмә кәл!“
Түлкү аға шөнкәди,
Гулағыны дикләди.
Деди: „Даһа нә этмәк?
Ат ашағы, а лейләк!“
Лейләк даянды бир аз,
Ана балая гыймаз.
Гыймады баласына,
Ағлады яна-яна...
Вармады онун әли,
Бахды она кәдәрли.
Көрдү түлкү көзләйир,
Ону ердән сәсләйир.
Лейләк деди: „Ай аман,
Ишим олду нә яман!..“
О языг, дәрдли ана,
Үрәйи яна-яна,
Димдийини узатды,
Бир баласыны атды.
Түлкү гапды һавада,
Парчалады орада;
Чәкди балта дишинә,
Еди, кетди ишинә.

Кечди бир үч күн даһа,
Гудурду түлкү аға.
Бир баша, дурду енә
Кәлди чинар дибинә.
Деди: „А лейләк баба,
Көч бу ағачдан даһа!
Енә үч күндүр ачам,
Бир логмая мөһтачам.
Һәятым олмуш ачы,
Кәсмәлийәм ағачы!“
Әл апарды мышара,
Чәкди ону чинара.
Лейләк бағырды: „Ай-вай,
Әмәйими этмә зай.
Көзүмүн ағ-гарасы,
Үрәйимин парасы
Ики балам галды, бах,
Олсун башыма торпаг...
Дашмы мәним үрәйим!
Анаям, вар диләйим...
Гыймарам онлара мән.
Бәсдир, инсаф элә сән,
Гой бир бөйүсүн онлар,
Бир гол-ганад ачсынлар;
О заман ал мышары,
Кәс дибиндән чинары!“

Түлкү деди: „Йох, олмаз!
Бир дэгийгэ ярамаз!“
Кэсмэк үчүн чинары,
Көтүрдү тез мышары.
Лейлэк деди: „Тэлэсмә,
Даян, чинары кэсмә!“
Од тутду яна-яна,
Үрәйи дөндү гана,
Бир баласыны енә,
Алараг димдийинә,
Өпдү ики көзүндән,
Димдийиндән, үзүндән,
Атды түлкүйә сары;
Деди: „Ал, рэдд ол бары!“
Түлкү гапды һавада,
Парчалады орада.
Еди, олду севинчәк,
Гуйруғуну тутду шәк;
Ериндә дим-дик дурду,
Бығларыны бир бурду,
Кетди әли беліндә,
Кэзди чейран чөлүндә...
Гоншу ағачда гарға
Гонмушду бир будаға;
Бу һийләни о ганды,
Лейләйә гәлби янды;

Деди: „А лейлэк, сәнин
Гара дашдыр үрәйин!
Бах көр, бир нейләйирсән?
Өз баланы верирсән
Ачкөз, мурдар түлкүйә,
Дәб салырсан өлкәйә!“
Лейлэк ону динләди,
Лап дәриндән инләди.
Деди: „Нейләйим, гардаш?
Дүшсүн башыма бир даш.
Де көрүм, һансы ана
Гыяр өз баласына?
Ишим дүшмүшдү дара,
Тапмадым башга чара.
Әлиндәки мышары,
Көрмәдинми? чинары
О инсафсыз кәсирди,
Чаным зағ-зағ әсирди...“
Гарға деди: „Ай аһмаг!
Садәдиллийи бурах!
Пис олар йохса һалын,
Йох шүүрун, камалын.
Узунбой, узунбоғаз,
Хейрә, шәрә ярамаз.
Аягларын бир аршын,
Ондан узундур башын.“

Афлын анчаг көдөкдир,
Адын һачы лейләкдир.
Йох о боюн файдасы;
Һәр ишин вар гайдасы.
Һийлә кәлир о сәнә,
Инанырсан дүшмәнә.
Олса мин-бир мышары,
Кәсә билмәз чинары.
Сәнә кәлир о кәләк,
Бурах, гой кәссин көрәк!..“
Лейләк деди: „Ай оғул!
Буну билмирдим, сағ ол!
Салдын мәни сән баша,
Сағ ол, гарға, чох яша!..“
Кечди бир үч күн, енә
Һаман чинар дибинә
Түлкү буюрду кәлди,
Ловға-ловға чөмәлди,
Деди: „А лейләк баба,
Көч бу ағачдан даһа!“
Лейләк чаваб вермәди,
Она баш эндирмәди.
Кәсмәк үчүн чинары
Түлкү алды мышары.
„Көч бу ағачдан,—деди,
Мәни бу ачлыг еди.

Кәрәк кәсилсин чинар,
Буна бир сөзүнмү вар?“
Түлкү дартды өзүнү,
Битирмәмиш сөзүнү,
Лейләк бойнун узатды,
Түкләрини габартды;
Деди: „Рәдд ол, һийләкәр!
Ловғаланма бу гәдәр!
Бәсдир, бу һийләйлә сән
Гәлбимә дағ чәкмисән...
Анламышам ишини!
Нә гычийыб дишини
Кеч бахырсан үзүмә?
Кет, көрүнмә көзүмә!“
Түлкүнү һейрәт алды,
Ериндә донду галды.
Дәрдә, гәмә бүрүндү,
Дәрин-дәрин дүшүндү.
Сонра деди: „Аһ, мурдар,
Сәни бир өйрәдән вар!“
Туршутду тез үзүнү,
Доландырды көзүнү,
Үрәйи яна-яна,
Бахды оян-буяна;
Бирдән көрдү гарғаны,
Гайнады, чошду ганы,

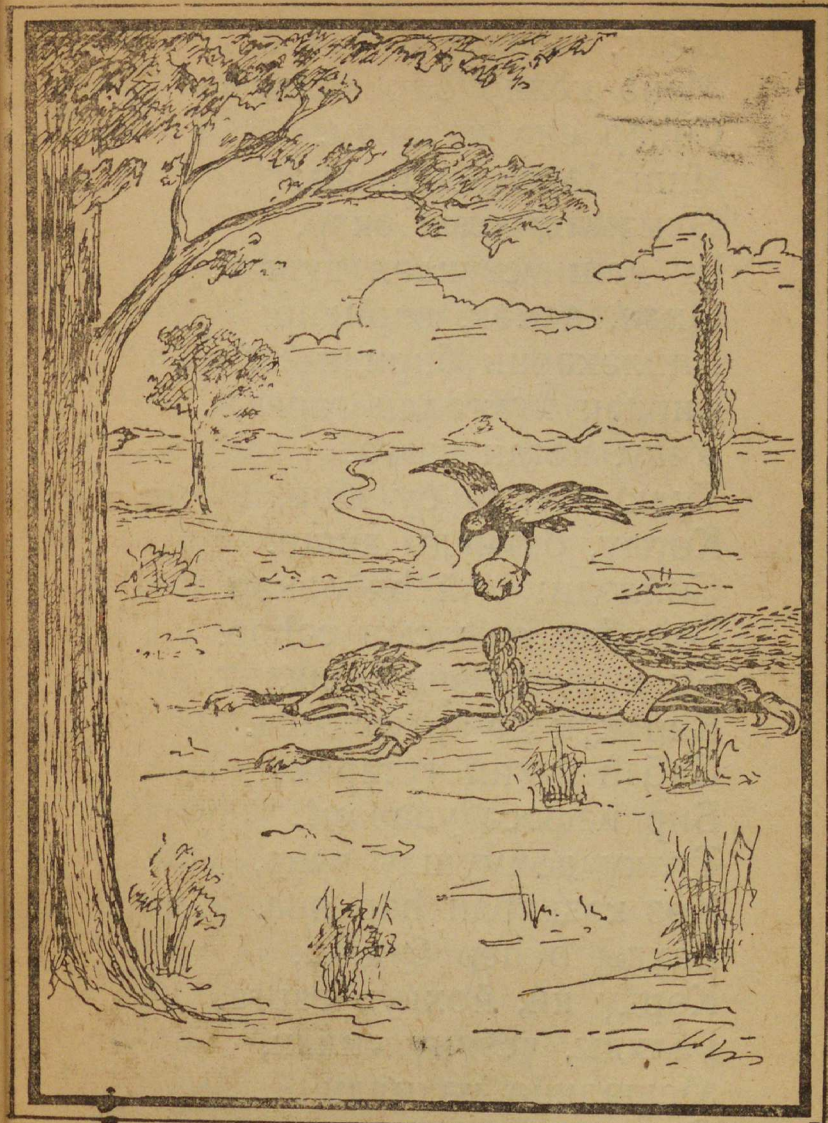
Деди: „Аһа! бу гарға,
Олмуш лейлэйә дарға.
Йохса бир шей ганмазды;
Һийләни анламазды!“
Сонра енә шөнкәди,
Гулағыны дикләди.
Деди: „Ай мурдар гарға,
Пахыл, көзү дар гарға,
Бу нә чүр'әтдир этдин,
Бу лейлэйи өйрәтдин?
Олсун ики көзүн кор,
Инди бирчә даян, көр!
Бир күн үзүб башыны,
Биширәрәм ашыны!“
Галхды сую сүзүлмүш,
Ағзы, көзү бүзүлмүш,
Мешә илә кедирди,
Мырылданыб дейирди:
„Ай пахыл, шейтан гарға,
Сәбр эт, бир даян, гарға,
Сәнә гурум бир кәләк,
Аләмә олсун өрнәк!“
Күнәш үфугдә сөндү,
Яваш-яваш бүрүндү
Чән, думана чөл, чайыр,
Ямач, дәрә, дағ, байыр,

Чөкдү дәрин гаранлыг,
Думанланды орталыг.
Юху заманы кәлди,
Гурдлар, гушлар чәкилди.
Булут алтындан ялныз
Көз гырпырды ай, улдуз,
Йох, сәс-сәмир бир ердә,
Анчаг бош дәрәләрдә
Сулар чағлар, күлүмсәр,
Сыра дағлар сәс верәр...
Бир һийлә гурсун, дейә,
Түлкү кирди мешәйә.
Узанды ач вә йорғун,
Әһвалы хейли позғун,
Гарны гырылдайырды,
Дуруб мырылдайырды,
Юху кирмәз көзүнә,
Дейинир өз-өзүнә:
„Фәләк, бу ганлы сәһәр,
Ачылмаячаг мәкәр?“
О көзләрдә бир фүрсәт,
Һәр дәгигә, һәр саәт
Бир ил кечирди она,
Галмышды яна-яна.
Узун кечәни ояг
Баша вурду, бир саяг.

Ағарырды дан ери,
Дуюнча хош сәһәри,
Силкәләди өзүнү,
Ачды ики көзүнү;
Бир әснәди, кәрнәшди,
Үрәйини гәм дешди.
Дурду, чыхды о колдан,
Галмамышды онда чан.
Илан кими сүрүндү,
Кичик тарла көрүндү.
Бахды оян-буяна,
Дөндү горхаг довшана,
Башындан учмушду һуш,
Оянмамышды бир гуш.
Гарғыш этди гарғая,
Кәлди яшыл тарлая.
Бир аз бахды, даянды,
Өлү кими узанды.
Сохду ота үзүнү,
Тез гапады көзүнү.
Ал шәфәгләр сөкүлду,
Сисли үфүгләр күлдү.
Күнәш доғду ал-әлван,
Чәкилди чискин, думан;
Һәр ян рәнкә боянды,
Шух тәбиәт оянды.

Яйылды ал шәфәгләр,
Чанлы, чансыз күлүмсәр.
Чайлар, чөлләр, чайырлар,
Дағлар, дүзләр, байырлар
Рәнкә, нура бүрүндү,
Һәр шей көзәл көрүндү.
Ачыр әлван чичәкләр,
Учушур кәпәнәкләр.
Гушлар атылыр, дүшүр,
Чәһ-чәһ вурур, өтүшүр;
Сәфа ичиндә һәр ян...
Ялныз түлкү, бағры ган,
Гарғачығы тутмаға
Чалышыр түлкү аға...
Гонуб яхын будаға,
Гырылдайыркән гарға,
Көрдү узанмыш түлкү,
Әсла тәрпәнмир түкү;
Үзү, көзү бүзүшмүш,
Ерә өлү тәк дүшмүш...
„Бах, бу һийләдир!“ — дейә,
Гарға күлдү түлкүйә.
Деди: „Ай узун гулаг!
Мәни санырсан аһмаг?
Шейтан кими ятырсан,
Мәнә ялан сатырсан?“

Элэ билдин дуймарам,
Йох, хийлэнэ уймарам!“
Түлкү чыхармады сәс,
Алмайырды һеч нәфәс.
Гарға бахды бир мүддәт,
Гәлбиндә янды һәсрәт.
Деди ки: „Бу хийләкәр,
Өлмүш олсайды әкәр,
Сәһәр, күнорта, ахшам
Мән дә эдәрдим байрам.
Башыны мән ейәрдим,
Димдийими силәрдим.
Атылардым ағача,
Сәс салардым ямача.
Эшитсә буну лейләк,
Олачагдыр севинчәк“.
Гарға бахды бир заман,
Көрдү йох түлкүдә чан.
Деди: „Чаны чыхмышдыр,
Ачлыг ону йыхмышдыр.
Алданмаг олмаз, анчаг
Кәрәкдир айыг олмаг!“
Учду кәлди о бир баш
Көтүрдү бир кичик даш
Гойду онун будуна,
Диггәтлә бахды она.

Деди: „Йохса бу ач бэй
Мэнэ кэлир бир кэлэк?
Сәһәр енэ кэләрәм,
Иши йәгин биләрәм:
Өлмәмиш олса әкәр,
Бу даш үстүндән дүшәр.
Онда, демәк, диридир,
Һийләкәрин биридир...“
Бирдән йүксәлди гарға,
Учду, кетди узаға.
Түлкү дуйду бу иши,
Көрдү, батмады диши.
Сөйләди: „Ай һийләкәр,
Гой бир ачылсын сәһәр.
Бу күнү дә вур баша,
Бир күн дә артыг яша.
Сабаһ йәгин тутарам,
Бир нәфәсә ударам!..“
Түлкү доймушду чана,
Көз кәздирди һәр яна.
Бахды о һәр будаға,
Көрдү ки, йохдур гарға.
Галхды, үстүнү силди,
Мешәлийә чәкилди.
Сусуз, ач, дарғын, йорғун,
Нәш'әсиз, һалы позғун,

Көзү овда вә гушда,
Дәрәләрдә, йохушда:
Нә кәклик вар, нә турач,
Бом-бошдур дәрә, ямач.
Нә гырговул, билдирчин,
Нә сәрчә, нә сығырчин;
Һәр шей чыхмышды йоха...
Көз яшы аха-аха,
Чох ахтарды, долашды,
Ган-тәр башындан ашды.
Гуртарды лап гүввәти,
Галмады һеч тагәти.
Лейләйи этди тез яд,
Гаргадан чәкди мин дад.
Оху тохунду даша,
О күнү вурду баша...
Ахшам сулар гаралды,
Әтрафы зүлмәт алды.
Дашды, дәрди чох олду,
Бир коллуға сохулду.
Атды ерә башыны,
Төкдү о көз яшыны.
Боша чыхмышды оху,
Кирмәз көзүнә юху...
Бир ил кечди о кечә
Гызыл шәфәг сөкүнчә,

Силкәләди өзүнү,
Ачды ики көзүнү,
Түлкү галхды ериндән,
Ашды кичик бир дәрә;
Бир аһ чәкди дәриндән,
Кәлди дүнәнки ерә.
Һәммин дашы үстүнә
Гойду, узанды енә.
Даһа күнәш доғурду,
Думанлары боғурду.
Ағач башында гарға,
Гырылдайыркән „га, га“...
Көрдү ятан түлкүнү
Ишыгланды тар күнү.
Узанмыш өз ериндә,
Гойдуғу даш үстүндә.
Гарға олду севинчәк
Деди: „Аһа, ай түләк!
Буландырыб саф сую,
Газыдын дәрин гуя,
Өзүн дүшдүн гуоя,
Дәрин, буланыг суя.
Ачлыг сәни сыхмышдыр,
Артыг чанын чыхмышдыр.
Гәбул олмушдур дуам,
Букүн эдәрәм байрам!“

Диггәтлә бахды она,
Учду гонду янына.
Димдикләди бир-ики,
Сәс чыхартмады түлкү.
Гонду онун башына;
Көзләринә, гашына
Димдик вураркән, бирдән
Түлкү сычрады ердән.
Элә тутду гарғаны,
Аз галды чыхсын чаны.
Деди: „А фитнә, шейтан,
Гуртармазсан даһа чан!
Сән лейләйи өйрәтдин,
Мәни рузумдан этдин.
Билмәдин, ай ярамаз,
Мәнә долашмаг олмаз?
Алыб сәндән интигам,
Букүн эдәрәм байрам!“
Гарға деди: „Ай көзүм,
Йох дейәчәк бир сөзүм,
Е! Анчаг, эй бәхтияр,
Бирчә вәсийәтим вар,
Әввәл ону дейәрсән;
Сонра мәни ейәрсән!
Яхынлашыр бу эчәл,
Вәсийәтә эт әмәл!“

Түлкү деди: „Даянма,
Тез ол, сөйлө, юбанма!“
Гарга деди: „Түлкү бэй,
Әчәл чатды, нә әтмәк.
Һалал олсун әтим, е!
Анчаг бу сөзләри де:
—Корсуз, кәфәнсийз гарга,
Юрдсуз, вәтәнсийз гарга!
Һәсрәтлә кечди өмрүн,
Языг сәнә, га-га-га!“
Түлкү дурду демәйә,
Һазырланды емәйә.
Гуйруғуну тутду шәк,
Дейирди чох севинчәк:
„Корсуз, кәфәнсийз гарга,
Юрдсуз, вәтәнсийз гарга!
Һәсрәтлә кечди өмрүн,
Языг сәнә, га-га-га!“
Дейәндә түлкү бэй „га“
Ағзындан чыхды гарга;
Бир ох кими учалды,
Түлкү бэй дамаг галды.
Учду көйләрә гарга,
Гонду бир дик будаға.
Бахыб күлдү түлкүйә,
„Һүнәрин вар, тут!“—дейә,

ТүлкүТалышды, янды,
Өз ишиндән утанды...

ТҮЛКҮ ҺӘЧЧӨ ЖЕДИР

I •

Бир түлкү гочалмышды,
Яман күнә галмышды.
Ов кечмирди элинә,
Эт дэймирди дилинә.
Ач галырды о һәр күн,
Кәзирди йорғун, өлкүн.
Ова батмырды диши,
Яман кечирди иши.
Күнү олмушду гара,
Дүшүндү тапды чара:

Тәсбег алды элинә,
Шал бағлады белинә.
Аягларында чарыг,
Башында тирмә сарыг,
Чийниндә атлаз эба,
Элиндә зорба эса.
Ағлайырды, кедирди,
Чөлләри сейр эдирди;
Олмушду мө'мин бәндә.
Чатды бөйүк бир кәндә,
Кәнд ағзында бир хоруз,
Эшәләнирди ялгыз.
Көрдү ки, түлкү ләлә,
Кирмиш башга бир шәклә.
Кәлир: тәсбег элиндә,
Бир шал гуршаг белиндә,
Аягларында чарыг,
Башында тирмә сарыг,
Чийниндә атлаз эба,
Элиндә зорба эса:
Ағлайыр, тәсбег чәкир,
Көзүндән ган яш төкүр...
Хоруз дурду узагдан
Бахды она бир заман.
Деди: „А түлкү ләлә,
Нечин кирдин бу шәклә?

Нә олмушдур, ай баба?!
Сәнә үз вермиш бәла?“
Түлкү бирдән ағлады,
Көзүндән яш чағлады.
Деди: „А мәстан хоруз!
Көзләри мәрчан хоруз!
Гочалмышам, дүшмүшәм,
Сизи чох инчитмишәм.
Мәндән даһа гачмайын.
Дәрдләрим и ачмайын.
Даһа үзүм гарадыр,
Гәлбим долу ярадыр.
Һалал-һарам ганмадым,
Гочалығы анмадым;
Сизи тутдум һей едим,
Аллаһ кәримдир!—дедим.
Яманлыг олмуш ишим,
Ганлар төкмүш бу дишим.
Мәним күнаһым чохдур,
Һалыма янан йохдур.
Инди һәччә кедирәм,
Даһа төвбә эдирәм“.
Хоруз деди: „Бабачан,
Сәнә бу чаным гурбан!
Даһа бәсдир, ағлама,
Үрәйими дағлама!

Һаг йолуну булмусан,
Инди мө'мин олмусан!
Гочалмысан, ай ләлә!
Гуйруғун вар бир шәлә.
Сәни узун йол йорар,
Мәни өзүңлә апар.
Йолда гуллуг эдәрәм,
Һәр ишинә кедәрәм“.
Түлкү бахды һәсрәтлә,
Чаваб верди һөрмәтлә:
„Сағ ол, мәстан хорузум,
Севимли, әмлик гузум.
Йоллар узун, бурама,
Тез ол кәл дүш архама.
Һәр күн намаз заманы
Сән верәрсән азаны“.
Хоруз олду севинчәк,
Ганад кәрди елкән тәк.
Ганадыны чырпараг,
Учуб кәлди гачараг,
Өпдү онун әлини,
Аяғыны, белини.
Бойнуну димдикләди,
Она мин дил сөйләди.
Түлкү, ағзында вирди,
Тәсбегини чевирди.

Она һәсрәтлә бахды;
Көзләри шимшәк чахды.
Бир аз сөһбәт этдиләр,
Йола дүшүб кетдиләр.

II

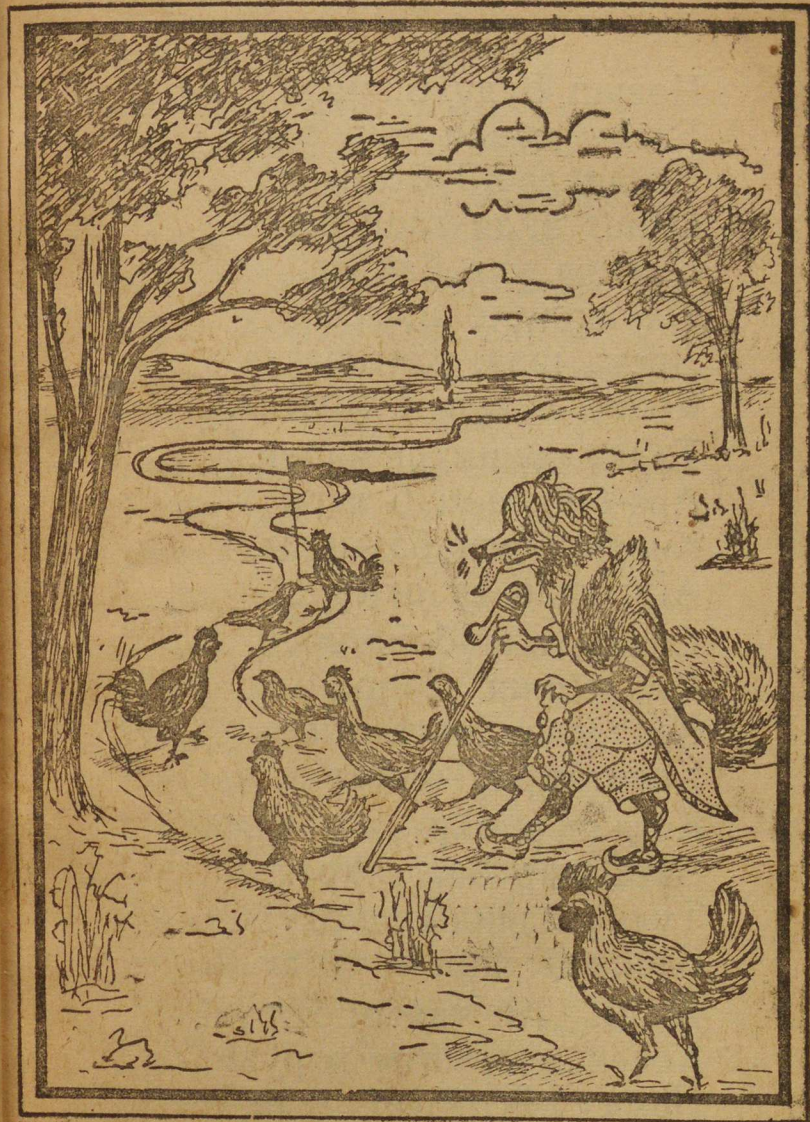
Кәлдиләр кәндә яхын,
Тоюглар ахын-ахын
Ора-бура кәзирди,
Дәнләнир, ем кәзирди.
Көрдүләр түлкү ләлә
Кирмиш башга бир шәклә:
Ири тәсбәһ әлиндә,
Бир шал гуршаг белиндә,
Аягларында чарыг,
Башында тирмә сарыг,
Чийниндә атлаз әба,
Әлиндә зорба әса.
Кедир йол илә бир баш,
Хоруза олмуш йолдаш.
Бирдән гаггылдашдылар,
Бу һийләйә чашдылар.
Тоюг-хоруздан бири,
Кәлди бир аз ирәли,
Деди: „А ловға түлкү!
Гуйруғу дарға түлкү!

Йохдур сәндә мәрһәмәт,
Бизә верирсән зилләт.
Кизли-кизли кечәләр,
Кәндә кириб бихәбәр
Бизи чапыр, чалырсан,
Һинә шивән салырсан.
Йохму бизим чанымыз?
Һалалмыдыр ганымыз?
Этдик биз дә бир тәдбир,
Вардыр яхында чох „пир“
Онлара ип бағладыг,
Нәзир вердик, ағладыг.
Кәсдик минләрчә гурбан,
Вердик фәгирә әһсан.
Гәбул олмуш дуамыз,
Сәни тутмуш аһымыз“.
Түлкү алышды-янды,
Әсасына даянды;
Сонра башын саллады,
Һөнкүр-һөнкүр ағлады;
Деди: „Дүздүр, чан хоруз,
Көзләри мәрчан хоруз!
Дүздүр, үзүм гарадыр,
Гәлбим долу ярадыр...
Яманлыг олмуш ишим,
Даша дәйсин бу дишим!

Даһа төвбә эдирәм,
Инди һәччә кедирәм...“
Бу ишә мат галдылар,
Түлкүйә ян алдылар.
Чашдылар бу сөzlәрә,
Ган яш долду көzlәрә,
Сөйләдиләр: „Ай ләлә!
Гурбан бу ширин дилә!
Хасийәтин дәйишмиш,
Нә көзәл ишдир бу иш!
Амандыр, түлкү ләлә!
Бизи апар өзүнлә!“
Түлкү деди: „Нә олар,
Кәлин, кәлин, балалар!“
Учуб кәлди чүмләси,
Тоюг-хорузун сәси
Бүрүмүшдү һәр яны,
Кәнди, чөлү, орманы.
Бир хоруз олду зирәк.
Учду дама севинчәк.
„Гуггулугу!—чәкди чар,—
Олдуг бизләр бәхтияр:
Айдын олсун көзүнүз,
Кәлин, көрүн өзүнүз:
Түлкү олуб пешиман,
Төкмәйәчәк бир дә ган!

Мө'мин олмуш бу киши,
Неч кәслә йохдур иши.
Аглайыр, төвбә эдир,
Бир баша һәччә кедир!“
Кәнддә тоюг-чүчәләр,
Бундан тутунча хәбәр,
Бир-биринә бахышды:
Күйә дүшдү, ахышды;
Иши доғру билдиләр,
Учуб гачыб кәлдиләр.
Инандылар түлкүйә,
Пәшиман олмуш,—дейә,
Бири өпүр әбасын,
Бири дәмир әсасын,
Бири тәсбәһ, сарығы,
Бири кирли чарығы.
Батмыш һамы севинчә,
Күлүрләр инчә-инчә.
Кәтирдиләр дуз-чөрәк,
„Дәрә хәлвәт, түлкү бәй“.
Дурурду кейфи чох саз,
Бахырды саймаз-саймаз.
Бир аз сөһбәт этдиләр,
Йола дүшүб кетдиләр.

III

Човуш олду бириси,
 Басды кэнди чыр сәси,
 Кечди дәстә башына,
 Папаг энди гашына.
 Әлиндә уча байраг,
 Охуюрду, о шаграг.
 Дәстә шән, тәмтәрагла,
 Кедир човуш байрагла.
 Түлкү дүшмүш иләри,
 Ара-бир дөнүб кери
 Кизли-кизли бахырды,
 Ағзындан су ахырды.
 Санкы өлчүб-бичирди,
 Көкләрини сечирди.
 Кәсилмишди тагәти,
 Көзләйирди фүрсәти,
 Кетдиләр бир аз даһа,
 Чатдылар бир сәһрая.
 Түлкү даянды, дурду;
 Башлады һийлә гурду.
 Деди: „Ай чаным хоруз!
 Көзәл мәстаным хоруз!
 Намаз вахтыдыр, даян,
 Чых ағача вер азан.

Алыб тез дәстамазы,
 Тез башлаяг намазы“.
 Хоруз чыхды, учадан
 Верди көзәл бир азан.
 Түлкү деди хоруза:
 „Һамы дурсун намаза.
 Олсун хоруз пишнамаз.
 Даһа башлансын намаз!“
 Бағырдылар: „Йох, олмаз!
 Бизим чинсә ярашмаз;
 Әслиндән пишнамазлыг
 Сәнин адына лайыг“.
 Түлкү дартды өзүнү,
 Туршутду үз-көзүнү.
 Деди: „Мәндән чәкин әл!
 Олмушам чох бәдәмәл.
 Өлдүрмәк олмуш ишим,
 Ганлар төкмүш бу дишим!
 Мәним кими ярамаз,
 Олармы һеч пишнамаз?“
 Арыг хорузун бири
 Кечди кетди иләри.
 Түлкү баба янлады,
 Сәфләри саһманлады.
 Көкләри дүздү сона,
 Үрәйи яна-яна,

Ғийләни саз әйләди,
Дурду белә сөйләди:
„Мән кечмишәм ән сона,
Үрәйим дөнмүш гана.
Ялварырам, ярадан
Кечсин күнаһларымдан.
Пешиманам ишимдән,
Безарам кечмишимдән.
Артыг төвбә этмишәм.
Ағламаг олмуш пешәм.
Сиз намазы башлайын,
Мәни бир өлү сайын!“
Дейиб отурду ерә,
Ағлады бирдән-бирә.
Сәфләр чошуб дашдылар,
Намаза галхышдылар.
Дөрд сәф дүзүлмүш иди,
Көзләр сүзүлмүш иди.
Пишнамаз деди: „Гуггу!“
Азанчы: „Гуггулугу!“
Охунду гыса дуа,
Әйилдиләр торпаға,
Түлкү галдырды башын,
Атды мө'минлик дашын.
Бахды ора-бурая,
Көз кәздирди сырая.

Од парлады көзүндән,
Артыг чыхды өзүндән;
Саһманлады ишини,
Итиләди дишини;
Бахды оян-буяна,
Дик атылды мейдана,
Йырғаланды гуйрүғу,
Боғду он беш тоюғу...
Ердә галан бир тәһәр
Баш көтүрүб кетдиләр:
Учду һәрә бир яна,
Дүзә, чөлә, ормана.
Чөлү басды фышгырыг,
Гопду бөйүк фысгырыг.
Түлкү иши битирди,
Овларыны кәтирди,
Чыхды бир көй ямача,
Он күн еди доюнча.

КИТАБЫН ИЧИНДӘКИЛӘР

	Сәһ
Тыг-тыг ханым	3
Яхшы арха	17
Түлкү һәччә кедир	40

М. Ф. АХУНДОВ адына
Азәрбајҗан Республикасы
Үмуми Китапханасы
Инв. № 34342

Редактору: М. Рзагулузада

Рәссамы: М. Фәхри

Чапа имзаланмыш 16/VIII-1945 ил. Чап листи 3³/₈. Уч. нәш. листи 1³/₈. Бир чап листиндә кетмиш мәтбәә һуруфаты 15984 ФГ11476. Сифариш № 1494. Тиражы 15000. Гиймәти 4 ман.

Азәрбајҗан ССР ХКС янында Полиграфия вә Нәшрийят ишләри идарәси
Азполиграфтрестин "Сызыл Шәрг" мәтбәәси.
Баки һәзи Асланов күч. 80.

4 манат

13141

894.362-93

Ш 16

АБДУЛЛА ШАИГ

С К А З К И

Издательство Детской и Юношеской Литературы
ЦК ЛКСМ Азербайджана
Баку-1945

45